
Nataša Cvijan, Andelka Vagić i Jelena Antić

Odnos deo–celina u umetničkim slikama

Ispitivano je da li deo umetničke slike nosi ista ili slična značenja koja ima cela slika, odnosno da li se delovi procenjuju isto kao celina. U tu svrhu ispitanicima je dato da po faktorima evaluacije, pobuđenosti i regularnosti procenjuju slike različitih umetničkih pravaca. Procenjivane su kako cele slike, tako i njihovi delovi – dva vertikalna i dva horizontalna isečka. Rezultati su pokazali da jedino na faktoru evaluacije nije dobijena značajna razlika u proceni delova u odnosu na celinu. Inače, kad god je razlika u proceni cele slike i nekog njenog isečka statistički značajna, deo ima nižu ocenu od celine.

Uvod

Kada se nađemo u nekoj sredini može se desiti da ona sama po sebi ostavi utisak na nas, ili da nam skrene pažnju neka istaknuta pojedinost. Nekad se dešava da glavni motiv doživljavamo jače od same celine, a nekad da nijedan segment ne može verno predstaviti celinu ukoliko je izdvojen iz nje. Odnosom dela i celine u opažanju bavile su se početkom XIX veka, između ostalog, dve naučne struje, strukturalisti i geštaltisti (Palmer 1999). I jedni i drugi su smatrali da je opažajni svet odraslog čoveka organizovan i uređen, ali se nisu slagali oko principa po kome se on uređuje.

Po strukturalistima izgled celine primarno je određen izgledom njenih sastavnih delova koje povezujemo na osnovu iskustva. Da bi potkreplili svoje učenje povlačili su paralelu između hemije i opažajnih procesa. Organizacija draži u opažaju analognu je povezivanju elemenata u smeši. Kao što elementi utiču na karakteristike smeša, tako i izgled delova, prema strukturalistima, određuje izgled celine. Njihovo stanovište može se primeniti na opažanje uniformnih slika, kod kojih svaki deo nosi podjednaku količinu informacija o celini, na šta ukazuje slika T2.

Za razliku od strukturalista, geštaltisti su tvrdili da se osećaji mogu neposredno i spontano, tj. nezavisno od prethodnog iskustva, urediti u opažajne celine. Pokušaj da se opažanje oblika objasni usredsređivanjem

*Nataša Cvijan (1986),
Beograd, Cvijićeva 128,
učenica 4. razreda XIV
beogradske gimnazije*

*Andelka Vagić (1986),
Vrčin, Stanoja Glavaša
11/c, učenica 3. razreda
Filološke gimnazije u
Beogradu*

*Jelena Antić (1986),
Bagrdan (Jagodina),
učenica 3. razreda
Gimnazije "Svetozar
Marković" u Jagodini*

*MENTORI:
dr Slobodan Marković,
Filozofski fakultet
Beograd*

*mr Oliver Tošković,
Filozofski fakultet Beograd*

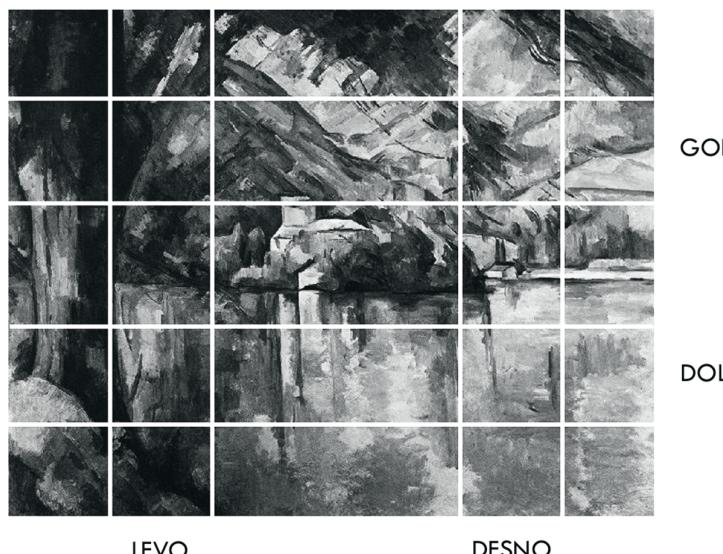
na pojedinačne delove isto toliko je besmislen kao i pokušaj da se analiziranjem tragova mastila na papiru objasni značenje nekog teksta. Nijedan predmet se ne opaža kao jedinstven ili izolovan, već mu se određuje mesto u izvesnoj celini. Iz toga proizilazi da celina određuje izgled delova. Međutim, geštaltisti tvrde da i delovi mogu uticati na celinu, ali samo u okviru određenog konteksta. Shodno tome, nekoliko istaknutih oblika ne samo da određuju identitet opaženog predmeta, već isto tako omogućuju da se on sagleda kao potpun, integriran sklop (Arnhajm 1981). Pri procenjivanju visoko uređenih slika (sa jasno definisanim oblicima), pojedini njihovi segmenti jasnije ukazuju na sadržaj cele slike u odnosu na druge segmente (slika T1).

Cilj ovog istraživanja bio je da se ispita da li deo slike nosi ista ili slična značenja kao i cela slika, tj. da li se delovi procenjuju kao i celine. S obzirom da ova tema nije dovoljno naučno obrađena, rezultati ovog pilotskog istraživanja predstavljaće podsticaj za dalja ispitivanja.

Materijal i metode

Subjekti. Procenu je vršilo 19 srednjoškolaca, polaznika Istraživačke stanice Petnica, pripadnika oba pola.

Stimuli. Stimulusni set činilo je 20 slikovnih sadržaja – reprodukcije 4 umetničke slike i 2 vertikalna i 2 horizontalna isečka po slici (slika 1). Izabrane su slike koje pripadaju različitim pravcima: postimpresionizmu – Sezan (slika T3-A), realizmu – Konstabl (T3-B), neevropskoj umetnosti – Tan Jing (T3-C) i apstraktnoj umetnosti – Dav (T3-C).

Slika 1.
Princip odabira
odgovarajućih isečaka
sa slike

Figure 1.
The way of selecting
fragments from the
picture

Instrument. Za procenu implicitnih svojstava slike korišćen je instrument SDF 12 kojim se meri subjektivni doživljaj forme. On se sastoji od dvanaest sedmostepenih bipolarnih skala sa pridevima suprotnog značenja na polovima. (Marković *et al.* 2002). Skale su grupisane u faktore evaluacije, pobuđenosti i regularnosti. Svaki faktor sadržao je po četiri skale: evaluacije – veselo-tužan, vedar-tmuran, prijatan-neprijatan, bistar-mutan, pobuđenosti – maštovit-nemaštovit, raznolik-jednolik, zanimljiv-dosadan, složen-jednostavan, i regularnosti – jasan-nejasan, povezan-nepovezan, skladan-neskladan, realan-nerealan.

Postupak. Ispitivanje je bilo grupno. Ispitanici su na skalama instrumenta SDF 12 procenjivali stimuluse koji su bili izlagani LCD projektorom. Svaki ispitanik je procenjivao svih 20 slikovnih sadržaja. Redosled izlaganja stimulusa bio je balansiran (pseudoslučajan). Dato je uputstvo za rad, pri čemu je naglašeno da se obrati pažnja na subjektivne efekte koje slika izaziva. Od ispitanika se tražilo da nakon projekcije svakog stimulusa (slike i njenih delova) zaokruže odgovarajuće podeoke na skalama (od -3 do 3) koji najbolje opisuju njihov doživljaj slike. Ispitivanje je trajalo oko 45 minuta.

Rezultat i diskusija

Procene su iz bipolarnog (-3 do 3) prebačene u unipolarni oblik (1 do 7). Zatim su, uprosečavanjem četiri skale po faktoru za svaki stimulus, izračunate vrednosti sva tri faktora: evaluacije, pobuđenosti i regularnosti. Rezultati ispitivanja odnosa delova i celine prikazani su na graficima.

Testirane su razlike u procenama celih slika i njihovih delova (isečci: levo, desno, gore i dole), kao i između celih slika i uprosečenih delova. Statistička značajnost tih razlika na sva tri faktora: evaluacije, pobuđenosti i regularnosti, opisana je u tabelama.

Tabela 1. Rezultati t-testova za Sezanovu sliku. Stepeni slobode su kod svih testova isti, df = 18.

Odnos	evaluacija		pobuđenost		regularnost	
	t	p	t	p	t	p
Cela slika : uprosečeni delovi	4.427	0.000	2.674	0.015	6.928	0.000
Cela slika : levi isečak	4.463	0.000	2.510	0.022	5.121	0.000
Cela slika : desni isečak	0.557	0.558	0.654	0.521	3.264	0.004
Cela slika : gornji isečak	2.775	0.012	3.079	0.006	6.378	0.000
Cela slika : donji isečak	4.359	0.000	3.362	0.003	4.180	0.001

Naspramna strana:

Slika T1.

Leonardo da Vinči:
Mona Liza – posmatranjem različitih delova slike zapažamo da ne nose svi istu količinu informacija o celini

Slika T2.

Pollok: Oči na vrućini – posmatranjem bilo kog izdvojenog dela slike, zapažamo na njemu svojstva koja važe i za celinu

Slika T3.

Slike uzete za stimuluse
A – Sezan
B – Konstabl
C – Tan Jing
D – Dav

Opposite page

Figure T1.

Leonardo da Vinci:
Mona Lisa – Certain fragments of the picture can be regarded as more informative than others

Figure T2.

Pollock: Eyes in the heat – different fragments of the picture bear the same qualities as the whole

Figure T3.

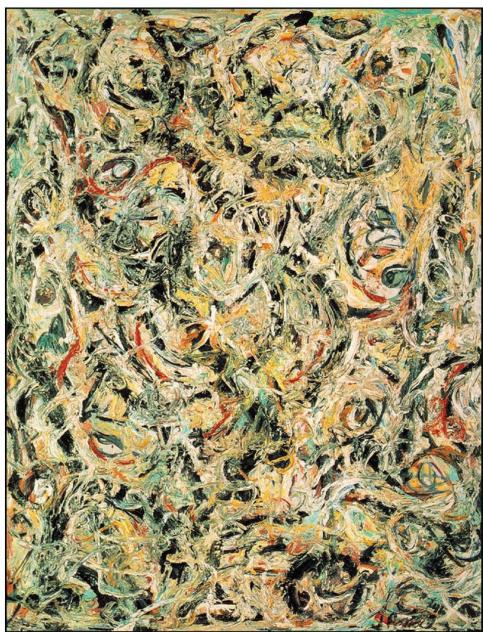
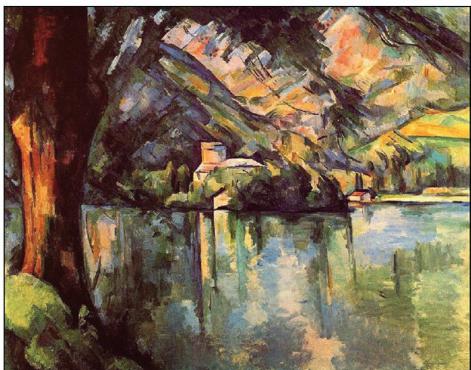
Stimuli
A – Cessane
B – Constable
C – Tan Ying
D – Dove

T1

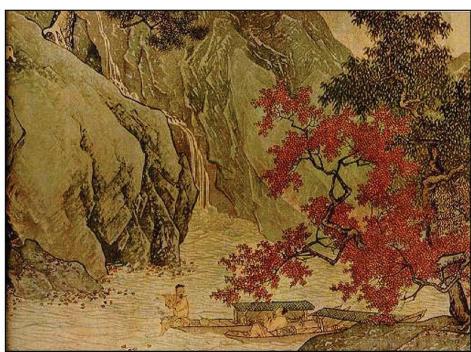

A

T2

B

C

D

T3

Tabela 2. Rezultati t-testova za Konstablovu sliku. Stepeni slobode su kod svih testova isti, $df = 18$.

Odnos	evaluacija		pobuđenost		regularnost	
	t	p	t	p	t	p
Cela slika : uprosečeni delovi	0.188	0.853	3.108	0.006	5.656	0.000
Cela slika : levi isečak	0.211	0.835	3.717	0.002	4.418	0.000
Cela slika : desni isečak	1.644	0.118	1.309	0.207	2.426	0.026
Cela slika : gornji isečak	1.274	0.219	4.143	0.001	5.194	0.000
Cela slika : donji isečak	1.055	0.306	1.125	0.276	4.408	0.000

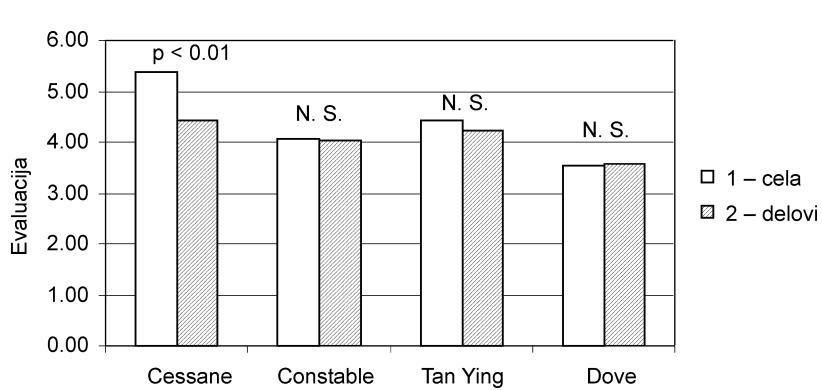
Tabela 3. Rezultati t-testova za Tan Jingovu sliku. Stepeni slobode su kod svih testova isti, $df = 18$.

Odnos	evaluacija		pobuđenost		regularnost	
	t	p	t	p	t	P
Cela slika : uprosečeni delovi	1.975	0.064	2.820	0.011	3.379	0.003
Cela slika : levi isečak	5.642	0.000	5.241	0.000	6.464	0.000
Cela slika : desni isečak	0.450	0.658	0.303	0.765	1.952	0.067
Cela slika : gornji isečak	1.963	0.065	1.591	0.129	2.489	0.023
Cela slika : donji isečak	1.899	0.074	2.600	0.018	0.000	1.000

Tabela 4. Rezultati t-testova za Davovu sliku. Stepeni slobode su kod svih testova isti, $df = 18$

Odnos	evaluacija		pobuđenost		regularnost	
	t	p	t	p	t	p
Cela slika : uprosečeni delovi	0.009	0.933	2.790	0.012	0.215	0.832
Cela slika : levi isečak	1.326	0.202	0.598	0.557	2.050	0.055
Cela slika : desni isečak	2.189	0.042	4.300	0.000	0.859	0.401
Cela slika : gornji isečak	0.647	0.526	2.989	0.008	1.481	0.156
Cela slika : donji isečak	0.607	0.551	0.619	0.543	1.498	0.152

Evaluacija. Na faktoru evaluacije postoji razlika u proceni izdvojenih delova i celine kod Sezana (tabela 1), dok kod slika Konstabla (tabela 2) i Dava (tabela 4) ova razlika nije uočena. To se može objasniti time što delovi Sezanove slike van konteksta deluju znatno drugačije nego sama celine. S druge strane, slika Konstabla je bogata detaljima koji čine da njeni delovi nose mnogo informacija o celoj slici. Na apstraktnoj slici Dava centralni motiv nalazi se u predelu donjeg dela slike, te ne čudi što su ga ispitanici doživeli slično kao i celinu (slika 3).

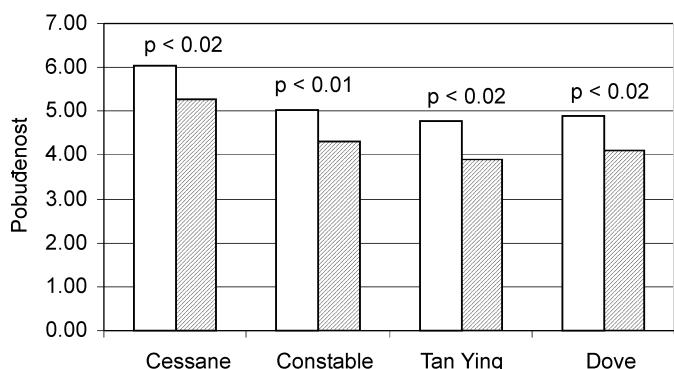

Slika 2.
Uprosečene vrednosti skorova na faktoru evaluacije

□ 1 – cela
■ 2 – delovi
Figure 2.
Averaged score values for evaluation
1 – whole
2 – parts

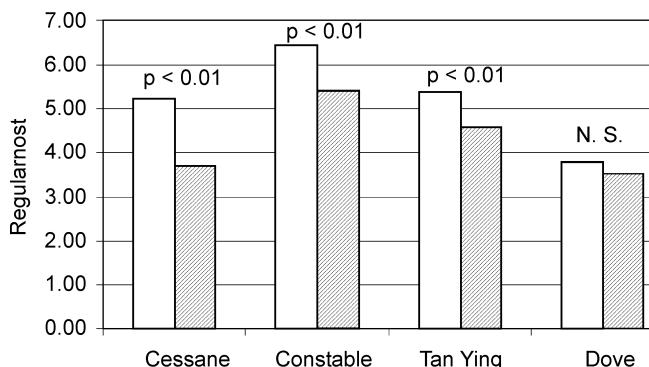
Pobuđenost. Što se tiče faktora pobuđenosti, pokazalo se da u većini slučajeva postoji statistički značajna razlika u procenama delova i celina (slika 3). Kod Sezana (tabela 1) u pojedinačnim delovima nema konkretnih objekata koji bi sugerisali na sadržaj slike, već se tek posmatranjem celine uviđa njena raznolikost i zanimljivost. Upravo njegova slika se, prema procenama ispitanika, pokazala kao najviše pobudujuća, verovatno zbog mnoštva boja i prijatnog motiva. Upoređivanjem uprosečenih delova i cele slike Konstabla (tabele 2 i 3, slika 3) i Tan Jinga uviđaju se razlike u procenama delova i celine. Međutim, kod Konstabla donji i desni deo imaju širu paletu boja i više motiva, te procena njihove pobuđenosti odgovara proceni cele slike. S obzirom da donji i levi isečak sa slike Dava sadrže elemente glavnog motiva, a samim tim i više boja, ispitanicima su se oni činili podjednako maštoviti i složeni kao i celokupne kompozicije (tabela 4 i slika 3).

Regularnost. Kod procene regularnosti uočavaju se najveće razlike među slikama (slika 3). Slike Konstabla (tabela 2) i Tan Jinga (tabela 3) ocenjene su kao visoko povezane, skladne i realne, za razliku od Sezanove postimpresionističke (tabela 1) i Davove apstraktne (tabela 4) slike. Pri proceni regularnosti Sezanove slike, ispitanici su celinu ocenjivali kao

Slika 3.
Uprosečeni skorovi na faktoru pobuđenosti

□ 1 – cela
■ 2 – delovi
Figure 3.
Averaged scores for arousal
1 – whole
2 – parts

Slika 4.
Uprosečeni skorovi
na faktoru regularnosti

Figure 4.
Averaged scores for
regularity
1 – whole
2 – parts

znatno povezaniju i jasniju nego same isečke (tabela 1), što važi i za Konstablovu sliku (tabela 2). Prema viđenju ispitanika, donji i desni deo slike Tan Jinga (tabela 3), verno ocrtavaju celinu, dok levi isečak kao nejasan i nerealan karakteriše znatno manji stepen regularnosti. Za razliku od rezultata dobijenih za druge slike, delovi i cela Davova slika procenjeni su na skali regularnosti kao jednaki (tabela 4 i slika 5).

Zaključak

Rezultati ovog istraživanja pokazuju da se procene delova najmanje razlikuju od procene celine po faktoru evaluacije, odnosno kada se vrednuju svojstva slike poput vedrine, veselosti, prijatnosti. Po faktorima pobuđenosti i regularnosti razlike između delova i celine su znatno izraženije.

Uvek kada su razlike u proceni slike i nekog njenog isečka statistički značajne, deo ima nižu vrednost nego celina. Stoga bi bilo zanimljivo na većem broju stimulusa ispitati povezanost u procenama celine i dela, pre svega da li je ta povezanost izražena samo na faktoru evaluacije. Takođe bi se moglo ispitati kako subjektivni doživljaj nekog isečka zavisi od njegove veličine.

Iako rezultati našeg istraživanja, s obzirom na mali broj stimulusa, ne potvrđuju jednoznačno ni strukturalistički ni geštaltistički pristup, oni mogu poslužiti kao osnov za dalja istraživanja o povezanosti delova i celine.

Literatura

Arnhajm R. 1981. *Umetnost i vizuelno opažanje*. Beograd: Univerzitet umetnosti

Marković S., Janković D., Subotić J. 2002. *Implicitna i eksplicitna svojstva vizuelnog geštalta*. Beograd: Institut za psihologiju

Palmer S. E. 1999. *Vision Science*. Massachusetts: Institute of technology

Part–Whole Relation in Paintings

When observing a work of art one is left with the question: is our impression based on simple sensations or is it the entire form that affects us so strongly? In order to answer this question it is essential to be familiar with the two most prominent views on this dilemma: gestalt and structural. The members of the gestalt school were of the opinion that the whole is different from the sum of its parts, although certain parts can be more informative than others (Figure T1). On the other hand, structuralists believed in the “block-building” process, in which we build up the form from the elementary sensations we perceive. Their viewpoint appears accurate when applied to uniform pictures, where every fragment bears the same qualities as the whole (Figure T2).

The aim of our study was to examine whether the impression one gets by observing parts of the picture matches the one got by looking at the whole. Nineteen subjects of different age and sex, mostly secondary-school pupils, participated in the experiment. The set of stimuli consisted of four complete pictures belonging to various authors and painting styles (Figure T3), and sixteen fragments of them (Figure 1). The subjects were asked to evaluate twenty stimuli according to their own impression by choosing the appropriate grade on 12 bipolar seven-step scales (SDF 12 instrument; Marković *et al.* 2002). These scales converge into three dimensions: Evaluation (scales: cheerful-sad, clear-unclear, pleasant-unpleasant, serene-bustling), Arousal (interesting-boring, imaginative-unimaginative, various-uniform, complex-simple) and Regularity (connected-disconnected, real-unreal, harmonious-discordant, definite-vague). The t-test was used in data analysis.

The results show that there are some dominant features of the picture (such as color and basic shapes) that faithfully represent the whole in each separate part. For example, when speaking about Evaluation, we noted that the fragments rich in details and color have a similar, if not the same effect on the observer as the entire form. In spite of this, some other parts viewed separately do not have many corresponding items with the whole. As for Arousal, the whole appears to be more than the simple sum of its parts. It is especially in the complex pictures that the unity is seen as much more imaginative and interesting than its components. The results for Regularity show that connections, harmony, and other characteristics also vary according to the content, color and painting styles. However, the whole is generally seen as different from its parts.

All things considered, the results of this survey cannot speak either in favor of gestaltistic or structuralistic theory, taking into account the small amount of the stimuli given. Nevertheless, they can serve as a basis for further research into this subject.

